

men tycker att texterna kan ge mer. Edlund har gjort avgränsningar i dagboks materialet som hon alltför knapphändigt redovisar skälen för. Hon diskuterar inte heller vilken roll samtalen med Linnéa kan ha haft för tolkningen av dagbokstexterna. Det finns onödiga upprepningar i boken, särskilt gäller det bildtexter. Vi får veta för lite om vilken faktisk tid som kunde finnas för att skriva i dagboken; kartorna har inga skalor, så vi kan inte bilda oss en uppfattning om hur lång tid det kunde ta för Julia att t.ex. resa med fisken in till Luleå. På fotot av henne och brodern ser han inte alls så kraftfull ut som Julia. Här kunde bildtexten ha fördjupat bilden av henne genom att berätta det som framgår på spridda ställen om att de hanterade upp till 400 kg strömming per resa, som de måste ha fraktat med båt till staden och salufört från en skottkärra. Det finns foton av boställen där Linnéa tjänstgjort, där det tydligt framgår hur liten platsen för den egna integriteten måste ha varit, som kunde ha följts av texter om hennes betoning av bristen på det egna utrymmet och om hennes bekymmer med att hålla sin dagbok borta från obehöriga, särskilt som just denna brist blir betydelsefull för analysen. Här finns flera andra exempel på hur bildernas kommunikation kunde ha tagits till vara för att ytterligare bekräfta dagbokstexternas betydelse för identitetsskapande.

Att Julia inte var anställd ger henne både en annan kontroll och frihet över sin tid än den Linnéa hade. Hon hade behov av sin dagbok för att kunna hålla reda på bl.a. leveransdagar. I hennes dagbok finns ibland två lite olika versioner av en händelse, särskilt vad gäller förmedlingen av känslouttryck. I efterhand har hon strukit över en av dem. Edlund tolkar detta som att Julia ger sig en möjlighet att utveckla skrivandet. För mig låter det rimligare att tänka sig att hon helt enkelt skriver den andra versionen senare, i ett annat sinnestillstånd, och vid omläsningen ser sitt misstag. Det som då blir intressant är att försöka förstå varför hon strukit över den ena. Edlund skriver att hon inte ställer sig frågor om huruvida den skrivna texten läses återkommande eller om man kanske avslöjar vad man skrivit för någon annan. Kanske är det detta som gör att Edlund när hon analyserar Linnéas ord, att man inte kan skriva något som man inte kan stå för; för inte tänker man sig att Linnéa kunde tala med sin vän pigan om social orättvisa när de båda var anställda i borgerliga hem, utan enbart hade dagboken som samtalspartner.

Det blir nödvändigt att i hög grad begränsa det omkringliggande när man har att göra med ett så stort ma-

terial som detta. Det Edlund redan gjort är imponerande och eftersom hon presenterar sitt material ingående ger det också upphov till att läsarens fantasi får fritt utlopp.

Gunnel Olsson, Helsingborg

Ulf Drugge: *Krisbiografier. Utfattiga och mindre fattiga förr*. Bokbox förlag, Malmö 2007. 245 s., ill. ISBN 978-91-86980-37-5.

Att tacka ja till ett recensionsuppdrag är alltid ett lotteri. Man vet aldrig vad man får i sin hand. Denna gång föll boken *Krisbiografier. Utfattiga och mindre fattiga förr* av sociologiprofessorn Ulf Drugge på min lott, och det var med spänning och förväntan jag tog mig an läsningen. Ämnet är mycket angeläget och ansatsen lovvärd. Dessutom är arbetet gränsöverskridande och okonventionellt då författaren är en sociolog med intresse för historiska källor. Bokens empiri utgörs huvudsakligen av handskrivna protokoll från ett antal norrländska sockenstämmor.

Boken är uppdelad i sex kapitel: ett inledande, ett sammanfattande och däremellan fyra tematiska kapitel. Kapitel två, Om att spåra arbetslinjen historiskt, handlar om just arbetslinjen och börjar med en genomgång av forskningen som bedrivits kring Martin Luthers arbetsetik, vilken ger en nyanserad bild av Luthers uppfattning. Drugge påpekar att det arbete Luther förespråkade inte handlade om arbetsglädje och kapitalförmering, utan om det mödosamma arbetet. Det poängteras att predestinationsläran som Max Weber skriver om inte stämmer överens med Luthers uppfattning, och detta är ett tema som sedan går igen i fallbeskrivningarna. Fokus i kapitlet ligger på svenskt 1800-tal och diskussionen handlar om hur arbetslinjen framträder i protokoll rörande fattigvården. Frågan som de lokala fattigvårdsmyndigheterna arbetade med handlade om att identifiera vem som drabbats av rätt sorts fattigdom och vem som visade tecken på falsk fattigdom. För att få hjälp krävdes att den fattige uppvisade en vilja att försörja sig själv och sina närmaste. Särskilt uppmärksammas ungdomars situation och Drugge går även igenom specifika åtgärder under nödåren 1867–1868, dessutom belyses förhållanden på och tankar om fattighus och arbetsinrättningar.

Kapitel tre, Om försörjningsansvar och gamla förr, behandlar den inom fattigvården framträdande frågan om vem som skulle ta ansvar för de äldre, vilka inte hade

någon självklar plats i 1800-talshushållen. Mönstret som framträder i redogörelsen är att eventuella försörjare ofta lade ner en hel del energi på att hitta argument för och sätt att undandra sig ansvaret för äldre släktingar. Sockenkommunernas kamp om de begränsade medlen i fattigkassorna var många gånger hård och processerna blev inte sällan utdragna, vilket enligt författaren indikerar att lagstiftningen på området var otydlig. Framförallt är det två typer av konflikter som identifieras: värdekonflikter (om varför man skulle värna om och hjälpa utsatta äldre) och intressekonflikter (om vem som skulle ta det eventuella ansvaret).

Kapitel fyra, Om sockengång, utsatthet och motstånd, handlar om en okänd, men ändå socialt och psykologiskt mycket genomgripande åtgärdsform på lokal nivå i Sverige, sockengången. Detta är också bokens volymmässigt mest omfattande kapitel, vilket är positivt då det visar sig vara ett föga utforskat område. Sockengång är idag ett obekant begrepp, delvis kanske beroende på att åtgärden ofta innebar stigmatisering, men även på att begreppet sockengång, också när den utövades, var långt ifrån enhetligt. Åtgärden innebar att den fattige skulle vandra från gård till gård för att där förses med kost och logi. Ibland, men inte alltid, förväntades den fattige utföra enklare sysslor som motprestation. Att detta för den nödställda resulterade i problematiska beroendeförhållanden för en lång rad hushåll är inte svårt att föreställa sig och det går också att utläsa mellan raderna i uppteckningarna. Kapitlet avslutas med en analytisk ansats som (i princip) saknas i övriga kapitel.

Kapitel fem, bokens sista empiriska kapitel, Om eldens härjningar och sociala sammanhang, är utåtblickande och framåtsyftande. Här beskrivs vad som hände när man gick från bondesamhällets kollektiva brandförsäkringssystem, den s.k. brandstoden, till att teckna individuella försäkringar. Detta är bara ett exempel, ett välfunnet sådant bör påpekas, på hur ansvar kan individualiseras och hur byarnas och socknarnas gemenskap därigenom kom att brytas upp. Följden blev att de besuttna kunde skaffa sig ett skydd mot den olycka som elden innebar, och att de mindre bemedlade förvandlades till fattighjon om och när olyckan var framme.

Bokens sista kapitel utgörs av en sammanfattning där studiens viktigaste rön jämförs med och ställs i relation till likartad forskning.

Det var som sagt med förväntan jag grep mig an uppdraget att recensera boken och det har nu blivit dags att presentera mitt omdöme. Tyvärr, måste jag säga, lever boken inte upp till förväntningarna. Jag tycker

faktiskt att man kan ställa högre krav på en professor, framförallt när det gäller språket, som hade vunnit på en eller ett par genomarbetningar där invecklade meningsbyggnader och irriterande upprepningar rensats bort. Detta är en senior forskares arbete och i den flod av böcker och andra texter som sköljer över oss alla borde det ligga i författarens intresse att paketera sina tankar och sitt arbete bättre. Det är i alla fall ett krav jag tycker man kan ställa på vetenskapen, speciellt den humanistiskt samhällsvetenskapliga. Och några spår av den kunskapsteoretiska diskussion som förts på olika håll inom akademien de senaste åren syns inte. Det man får sig presenterat blir med andra ord en okritisk och dåligt problematiserad inblick i ett antal arkiv. Jag hittar allt för många tecken på otydlighet och saknar en fördjupad diskussion kring studiens kunskapsteoretiska implikationer. Författarens analytiska verktyg hålls i hög grad dolda för läsaren och källorna får därför lite för mycket tala för sig själva. Visst finns det källkritiska påpekanden, men för att kunna värdera arbetet hade jag behövt en annan, mer djupgående teoretisk diskussion kring vilken kunskap Drugge menar att boken presenterar. Detta tas i allt för hög grad för givet, vilket gör att boken uppfattas som hopplöst föråldrad. Bara glimtvis knyter berättelsen an till mer allmängiltiga frågeställningar och det mesta av det arbetet får läsaren göra själv. Synd!

Även om helhetsbedömningen är negativ finns trots allt positiva saker att säga. En sådan är att studien inte ger någon förenklad bild av den fattiga människan, tvärtom nyanseras begreppet och tillvaron för de utsatta på 1800-talet beskrivs på ett mångfacetterat sätt. Ansatsen i arbetet är också väl värd att lyfta fram. Denna typ av gränsöverskridande arbeten behövs, och trots att boken inte lever upp till mina förväntningar så visar författaren i alla fall att det går att bryta med vetenskaps-samhällets problematiska gränsdragningar. Det lovar gott inför framtiden.

Eddy Nehls, Vänersborg/Stenkullen

Anders Berge: *Sjukvårdens underklass*. Boréa, Umeå 2007. 364 s., ill. ISBN 978-91-89140-50-9.

Psykiatrins historia är inte synonym med de stora, behandlande anstaltens historia. Vid sidan av dem fanns en ganska spretig uppsättning former för omhändertagande med olika huvudmän och ambitionsnivåer.